

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra sociální práce

Bakalářská práce

Zooterapie jako aktivizační činnost v domovech pro seniory

Vedoucí práce: Mgr. Helena Machulová, Ph.D.

Autor práce: Kateřina Gajarská

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Ročník: 2022/2023

Prohlašuji, že jsem autorkou této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

Datum:

Podpis studenta:

Poděkování:

Ráda bych poděkovala vedoucí mé bakalářské práce, Mgr. Heleně Machulové, Ph.D. za ochotu, trpělivost a cenné rady při vzniku této práce.

Obsah

Úvod	6
1. Stárnutí a stáří.....	8
1.1. Stáří.....	8
1.2. Periodizace lidského života	9
1.3. Stárnutí	10
2. Potřeby spojené se stářím	12
2.1. Potřeba stimulace správnými podněty	12
2.2. Potřeba smysluplného světa.....	13
2.3. Potřeba jistoty a sociální role a pozice ve společnosti	14
2.4. Potřeba identity a uznání vlastního „já“ sebou i druhými	15
2.5. Potřeba otevřené budoucnosti – naděje, perspektiva.....	15
2.6. Další významné potřeby u seniorů	16
3. Zooterapie v domově pro seniory	17
3.1. Termíny v oblasti zooterapie	18
3.2. Metody a formy zooterapie.....	19
3.2.1. Metody zooterapie	19
3.2.2. Formy zooterapie.....	20
3.3. Druhy zooterapie	20
3.3.1. Canisterapie	20
3.3.1.1. Canisterapie v domovech pro seniory	21
3.3.1.1.1. Přínos canisterapie v domovech pro seniory	22
3.3.2. Felinoterapie	23
3.3.2.1. Felinoterapie v domovech pro seniory	24
3.3.2.1.1. Přínos felinoterapie v domovech pro seniory	24
3.3.3. Ornitoterapie	25
4. Výzkum	26
4.1. Metoda výzkumu	26
4.2. Cíl výzkumu.....	28
4.3. Volba respondentů	28
4.4. Shromáždění dat.....	29
4.5. Kazuistiky	29
4.5.1. Kazuistika č. 1.....	29
4.5.2. Kazuistika č. 2.....	31
4.5.3. Kazuistika č. 3.....	33
4.6. Výsledky výzkumu	35

4.7. Diskuse	38
Závěr	40
Seznam použitých zdrojů.....	41
Seznam internetových zdrojů.....	42
Abstrakt.....	43
Abstract	44

Úvod

Stárnutí a následné stáří je přirozenou a nevyhnutelnou součástí lidského života. Žijeme v době možností a také kvalitní zdravotní péče, prodlužuje se délka lidského života, která ovlivňuje i kvalitu samotného žití. U mnoha starších lidí je kvalita jejich života negativně ovlivněna řadou chronických onemocnění, která snižují jejich vlastní autonomii. Starší člověk se stává závislý na pomoci druhých lidí a často tato závislost vede i k tomu, že musí opustit své přirozené sociální prostředí. V dobách dřívějších člověk stárnul a umíral se svými blízkými ve svém domově, v dnešním hektickém světě se tato životní zkušenost vytrácí. Člověk tráví svůj poslední čas v nemocnicích, v hospicových zařízeních či domovech pro seniory. Rodina často nemá kapacitu ani čas na to, aby se o svého blízkého postarala. Starší člověk je tedy vytržen ze svého přirozeného sociálního prostředí a je nucen dožít svůj život v různých typech sociálních zařízení. V těchto zařízeních je většinou starý člověk sám, bez svých oblíbených věcí, bez svých mazlíčků. Toto vytržení mnohdy vede i k tomu, že člověk začíná zpochybňovat své vlastní já a začíná rezignovat na svůj život, cítí se osamocen a nepotřebný.

Proto je nesmírně důležité, abychom si uvědomili, jak těžká musí tato změna prostředí pro starého člověka být a dokázali se do něho vcítit. Naším úkolem je tedy hovořit s klienty, poslouchat je a vnímat jejich potřeby. Mnoho klientů domovů pro seniory si stěžuje na to, že se cítí sami a chybí jim jejich domov a společnost čtyřnohých kamarádů.

V tuto chvíli nastupuje do popředí terapie, která dokáže prostřednictvím zvířecí lásky nabídnout opuštěnému starému člověku lásku, přátelství a také chuť do života. Tuto terapii nazýváme zooterapie.

Zooterapie se stala velice oblíbenou aktivizační činností v domovech pro seniory. Má velmi pestré využití, prostřednictvím psů, koček, drobných savců či ptactva. Zvířata pozitivně ovlivňují, jak fyzickou, tak psychickou stránku klientů v domovech pro seniory. V českém prostředí se zatím nejvíce uplatňuje při práci se seniory canisterapie, která pomáhá prostřednictvím kontaktu se psem. Zooterapie působí také na sociální stránku klientů, jelikož může probíhat formou individuální či skupinovou, kde se sejdou vždy klienti domova pro seniory, tráví společně svůj volný čas a vzpomínají.

Cílem bakalářské práce je poukázat na to, jaký vliv má zooterapie na potřeby klientů v domově pro seniory.

Teoretická část práce obsahuje pojmy týkající se stáří a stárnutí. Důležitou kapitolou, která se dotýká cíle bakalářské práce jsou potřeby seniorů. Významná část práce patří již zmiňované zooterapii, kde naleznete objasněné formy a metody, také druhy zooterapií, které se využívají v domovech pro seniory a její pozitivní působení na klienty zařízení.

Praktická část práce se zaměřuje na kazuistiky, které byly zpracovány na základě rozhovorů s klienty Centra sociální pomoci ve Vodňanech, kde jsem působila jako praktikantka a momentálně zde navštěvuji svou babičku a pracuji zde v roli dobrovolnice.

Ke sběru dat jsem využila rozhovor s klienty domova pro seniory. Zaměřila jsem se na uživatele, kteří si pamatují dobu, kdy v zařízení nebyla provozována zooterapie. Mým cílem bylo zjistit, jaký vliv má zooterapie na potřeby klientů, proto jsem mapovala situaci před a po provozování zooterapie.

Bakalářskou prací bych chtěla přispět k tomu, abych podpořila fakta, která jsou již známá a ověřená, že zooterapie naplňuje potřeby klientů v domovech pro seniory.

1. Stárnutí a stáří

Práce se věnuje tématu zooterapie v domově pro seniory. Pro pochopení této problematiky je tedy klíčové zaměřit se nejprve na samotnou problematiku stáří a stárnutí.

Existuje řada seniorů, kteří si udržují své fyzické, psychické i společenské aktivity. Všem ale není tato schopnost dána, a tak je někdy starý člověk přehlížen, odsuzován, není mu dostatečně projevoována úcta a respekt. Proto je velice důležité naučit se chápat změny stárnoucího člověka a respektovat jeho potřeby, jednat s ním jako s plnohodnotným občanem této země a pomáhat seniorům naplnit jejich životní roli ve stáří. (Klevetová, 2017, s. 10)

1.1. Stáří

Je nutné zamyslet se nad často používanou větou – stáří je konec života. Etapa stáří je stejně důležitá jako každá jiná a zaslouží si stejný důraz na rozvoj jako dospělost a mládí. Období stáří trvá 30–40 let a bude stejně dlouhé jako mládí a dospělost. Zaslouží si proto pozornost a zájem nejen ze strany samotného seniora, ale i ze strany pomáhajících profesí.

Stáří je další vývojová etapa lidského života, ve které je hlavní důraz kladen na uchování pohybových dovedností a psychosociální rozvoj osobnosti. Stáří není konec života, teprve smrt přináší konec života. (Klevetová, 2017, s. 12)

1.2. Periodizace lidského života

Lidský věk se vymezuje podle různých hledisek.

Kalendářní stáří je jednoznačně vymežitelné. Podle Světové zdravotnické organizace (WHO), která v šedesátých letech 20. století přijala patnáctiletou periodizaci lidského života, se vyšší věk dělí takto:

- 60-74 let – rané stáří, tzv. počínající stáří
- 75-89 let – vlastní stáří, osoby pokročilého, vysokého věku
- 90 a více let – období dlouhověkosti

Vzhledem k demografickému vývoji a zlepšování funkčního stavu seniorů je v současnosti za počátek stáří považován věk 65 let a jako vlastní stáří je označován věk 75 let. Výstižnější je tedy následující členění:

- 65-74 let – mladí senioři
- 75-84 let – staří senioři
- 85 a více let – velmi staří senioři, dlouhověcí

Biologické stáří oproti tomu vypovídá o celkovém stavu organismu, míře involučních změn a poklesu potenciálu zdraví. U stárnoucího člověka se na biologických změnách spolupodílejí ve vyšší míře i nemoci.

Sociální stáří je charakterizováno rolí, kterou člověk zastává ve společnosti. Za počátek sociálního stáří je obvykle považován věk, kdy jedinci vznikne nárok na starobní důchod. (Ondrušová, Krahulcová, 2019, s. 18-19)

Z hlediska psychologických teorií má období stáří dle Eriksona svůj specifický význam. Podle jeho teorie psychosociálního vývoje je hlavním vývojovým úkolem stáří dosáhnout integrity v pojetí vlastního života. Dosažení integrity se projevuje přijetím svého života, jeho pojetím jako celku, který má určitý smysl. Starý člověk potřebuje hodnotit svůj život pozitivně, jako ukončené dílo, aby mohl přijmout i jeho konec. To zahrnuje i přijetí vlastní nedokonalosti, smíření se svými nedostatky a vyrovnání se vším, co se nepodařilo, včetně vlastních činů, které ještě po čase vyvolávají pocity zahanbení a viny. Rozdělil vývoj osobnosti nejdříve do 8 etap, později ve svých 91 letech, jej doplnil o fázi devátou, a dokončil tak cyklus stáří. Erikson každé jednotlivé etapě připisuje jednu prioritní potřebu, kterou by měl člověk uspokojit. Jednotlivé fáze je nutné postupně prožít a zpracovat, abychom mohli ve svém vývoji postoupit dál.

- Osmá fáze – je fází zralé dospělosti od 60 let až do smrti. Člověk rekapituluje svůj život, hledá sebeuspokojení nad dosaženými schopnostmi. Začíná si pokládat otázky: Nežil jsem marně? Co jsem vlastně dokázal? Dokáži si říct o pomoc, když ji budu potřebovat? Jsem rád sám a v ústraní?
- Devátá fáze – Erikson dospívá k závěru, že ve vyšším věku člověk postrádá jistotu mládí. Jeho vlastní stáří mu dalo poznat snížení vlastních poznávacích smyslů. (Vágnerová, 2007, s. 299; Klevetová, 2017, s. 31-33)

1.3. Stárnutí

Definice stárnutí a stáří existuje celá řada a uvádějí je mnozí autoři. Upozorňují na univerzalitu procesu a současně na velké individuální rozdíly mezi konkrétními jedinci.

Stárnutí je neodvratný, celoživotní biologický proces, na jehož konci je stáří. Na základě moderních poznatků lze zobecnit, že stárnutí je multifaktoriální, komplexní jev, na němž se spolupodílejí genetická výbava člověka, jeho životní styl a faktory zevního prostředí. Je tedy zřejmé, že proces stárnutí jedince lze do určité míry ovlivnit.

Stárnutí se projevuje ve všech základních složkách lidské osobnosti:

- **Fyzická dimenze** – představuje biologické stárnutí organismu, které mění viditelným způsobem zevnějšek člověka. Obvyklé vnější tělesné změny (atrofie, snižování elasticity, úbytek vody) se týkají všech orgánových soustav. Dochází k poklesu funkčnosti orgánů, změnám metabolismu a imunitních mechanismů, snižuje se schopnost adaptace organismu na zátěž. Oproti fyziologickému stárnutí je patologické stárnutí charakterizováno chronickými zdravotními problémy a multimorbiditou, špatným funkčním stavem, sníženou soběstačností a výraznou potřebou sociální a zdravotní péče.
- **Psychická dimenze** – je charakterizována proměnou kognitivních funkcí, osobnostních rysů a mírou schopnosti přijmout novou roli v rámci reakce na vlastní stáří. Zahrnuje také mentální funkce a emoční složku. Psychické funkce stárnoucího člověka lze ovlivnit zdravým životním stylem, psychickou aktivitou a vhodným režimem dne. Jsou definovány zásady duševní hygieny adaptace na stáří – perspektiva, prozíravost, pružnost, porozumění, potěšení, pozitivní myšlení, pokora a sebedůvěra.

Někteří lidé mohou na problémy spojené se stárnutím reagovat nepřátelským přístupem a mrzutostí, tito lidé často žijí v ústraní.

- **Sociální dimenze** – zahrnuje začlenění stárnoucího jedince do sociálních sítí, jeho postoje k okolí, ochotu participovat na aktivitách – tedy jeho vztahy k blízkým a ke společnosti. V průběhu stárnutí a ve stáří dochází k proměně vztahů v rodině i mezi vrstevníky, přáteli. Ve stáří je velmi důležitá zkušenost, která je spojená s možností sdílet společné vzpomínky a zkušenosti z minulosti. Zpravidla nastává odchod ze zaměstnání s omezením letitých kontaktů, někteří senioři se musejí přestěhovat z místa svého bydliště, což představuje v pokročilém věku velkou psychickou zátěž. Staří lidé podle aktuálních výzkumů preferují to, aby jejich blízcí nežili daleko, takzvaná intimita na dálku je udržována prostřednictvím telefonátů a pravidelných návštěv. (Ondrušková, Krahulcová, 2019 s. 16-18)
- **Spirituální dimenze** – Spiritualita znamená vnitřní postoj, základní hodnotový systém a osobní hledání smyslu života. Spiritualitu můžeme chápat jako pokus o konfrontaci s životními zkušenostmi, které jsou pro nás existencionální. Takto chápaná spiritualita je jednou ze základních lidských potřeb. V období stáří se lidé více přiklánějí ke spiritualitě. Spiritualita umožňuje zpracovávat témata transcendence, konce života a podporuje prožitky smysluplnosti, blaženosti či smíření, které následně ovlivňují míru zažívaného pocitu pohody. Spiritualita také podporuje pocit důvěry ve vlastní schopnosti. Stejně tak spirituální praxe (modlitby či meditace) podporuje proces zvládnání náročných životních situací. Z oblasti spirituality také vyplývají určité potřeby, které můžeme prostřednictvím spirituality naplňovat. Nejčastěji jde o oblast naděje, utrpení, významu nemoci, vnitřní síly, smyslu života či pocitu viny. (Ondrušková, Krahulcová, 2019, s. 141-148; 245-246, Lísková, Ludačová, Machula, Machulová, Poláčková, 2023, s. 11-15)

2. Potřeby spojené se stářím

Umístění do domova pro seniory představuje zásadní změnu životního stylu. Tato změna je spojena se ztrátou zázemí, známého teritoria a s ním spojené identity. Tak zásadní změna je vždy zátěžovou situací. Staří lidé mají obdobné potřeby jako ostatní věkové skupiny, odlišují se však v jiném způsobu jejich naplňování. V průběhu stárnutí dochází také ke změnám v hierarchii potřeb. Pro starého člověka nejsou důležité pouze základní biologické a psychosociální potřeby, ale zpravidla i vyšší potřeby duchovní. Jejich naplňování může pomoci v mezních situacích lidského života, ale také v pokročilém, fyzicky značně limitovaném stáří. Pomyslné domy životních potřeb nejsou u seniorů tak vysoké, mají méně pater a méně místností. Starý člověk ztrácí jistotu orientace a pocit bezpečí známého prostředí. Umístění do zařízení symbolicky potvrzuje ztrátu autonomie a soběstačnosti starého člověka. Tato změna je interpretována jako důsledek postupujícího úpadku různých schopností. Umístění do zařízení je také spojováno s tím, že se jedná o signál naznačující blížící se konec života. Také proto je tato změna stresující – život v instituci je poslední fází, po níž přichází jen smrt. (Vágnerová, 2000, s. 496; Mlýnková, 2011, s. 48; Ondrušová, 2011, s. 41-44)

2.1. Potřeba stimulace správnými podněty

Prioritním požadavkem pro celý lidský organismus od početí až do smrti je dostávat správné podněty na správném místě, ve správný čas a v přiměřeném množství a kvalitě. Přijímat, zpracovávat a ukládat informace je jednou ze základních činností centrálního nervového systému a také nepostradatelným prostředkem rozvoje řízení organismu. (Klevetová, 2017, s. 68)

Vágnerová hovoří o základní činnosti centrální nervové soustavy, kdy náš mozek vyžaduje právě správné smyslové podněty. Může se stát, že přijímání podnětů bude ztíženo i kvůli typickým změnám, které se pojí se stářím.

- Zrak – zrakem je přijímáno 85 % informací, s přibývajícím věkem se vidění zhoršuje, především na blízko, snižuje se orientace za šera a v noci, jsou pomalejší reakce na světlo.
- Sluch – zhoršování sluchu je nejčastější kolem 60. roku věku, snižuje se slyšitelnost vyšších tónů a hlasů z dálky.

- Chuť a čich – je popisováno, že 50-60 % seniorů ztrácí schopnost rozlišování ostrosti, síly, jemnosti
- Hmat – úbytek kožních receptorů vede ke snižování citlivosti hmatu, regulaci tepla a chladu, síly dotyku, receptory tepla jsou uloženy hlouběji než receptory chladu, proto senioři častěji pociťují zimu.

Změny smyslových funkcí mají dopad na poznávací schopnosti člověka, na schopnost být informován a orientován v situaci a místě. Toto oslabení smyslů může vést u seniorů k pocitům nejistoty, strachu a úzkosti, k výkyvům nálad. Senioři se poté obávají chodit ven, nechtějí se setkávat s jinými lidmi, stávají se ostražitými a nedůvěřivými, což vede ke zhoršení schopnosti adaptace na nové životní situace. (Příbyl, 2015, s. 38-39)

Potřeba stimulace bývá snížena. Pokud dojde k větší intenzitě či nakupení podnětů staršího člověka to může dráždit a unavovat. Ve stáří klesá potřeba nových a silných zážitků, senioři dávají přednost klidnějšímu stereotypu. Větší množství nových informací a změny, k nimž v jejich okolí dochází, mohou navozovat nepříjemný pocit nejistoty a dezorientace. Starší lidé preferují symbolické setrvání ve světě, který je minulostí a s nímž se identifikovali. To se projevuje častým vzpomínáním. (Vágnerová, 2007, s. 344)

2.2. Potřeba smysluplného světa

Správné životní podněty vedou k tomu, abychom poznávali sami sebe a prostředí, ve kterém žijeme, a věděli, k čemu získané poznatky můžeme využít. Používáním předmětu získáváme zkušenosti, které můžeme dále tvořivě rozvíjet. Spolžitím s druhými lidmi získáváme zkušenost s fungováním lidských vztahů. Ve stáří má člověk svou kognitivní mapu poznání, dále ji využívá ke své škodě i prospěchu. Pokud budeme znát strukturu časových a vztahových situací a činností alespoň rámcově, pochopíme snadněji chování starého člověka.

Přicházející změny ve stáří mají vliv na rytmus organismu. Ve stáří je vhodné den rozdělit na dvě části. Pravidelnost v činnostech přináší řád, proto se například v zařízení pro seniory plánuje, kdy bude čas oběda, čas spánku, čas na volnočasovou aktivitu. Znalost struktury činností nám lépe pomáhá pochopit chování starého člověka.

- Rituály – jaké rituály ve svém životě měl: pozdravení, oslavy, stolování, oblékání, postupy při hygieně.

- Práce, činnosti – jaké postupy používal při plánování pracovních činností – byl rozvážný, nebo se do všeho bezhlavě řítit, jaké byly jeho oblíbené pracovní činnosti
- Zábava – čím se zabýval nejraději a s kým nebo jak trávil svůj volný čas, zda měl nějaký volný čas
- Stažení do sebe, izolace – kdy potřebuje být neviděn a přemýšlet si sám, ve kterých situacích chce být sám (Klevetová, 2017, s. 77-79)

Aby senior objevil smysl života, je zapotřebí mít nějaký cíl, ke kterému směřuje. Pokud senior nemá před sebou žádný cíl, je pro něj velmi složité – až nemožné vidět smysl života. (Příbyl, 2015, s. 39)

2.3. Potřeba jistoty a sociální role a pozice ve společnosti

Každý člověk potřebuje někam patřit, mít své role v rodině, práci i společnosti. Ve stáří přibývá mnoho sociálních změn a ztrát, které jsou seniory mnohdy obtížně přijímány. (Klevetová, 2017, s. 80)

Velmi důležité je seniory utvrzovat minimálně v jejich sociální roli v rámci rodiny, dávat jim jistotu, že v rodině mají stále své místo. (Příbyl, 2015, s. 39)

Starý člověk se potýká s řadou ztrát či změn ve svém životě. Klevetová proto vytvořila tabulku, ve které dané změny a ztráty popisuje. Můžeme však říci, že některé změny mohou být i ztráty, například smrt partnera či odchod do penze.

Změny a ztráty ve stáří:

- Změny → pracovní role, společenská role (odchod do penze), rozvod, nemoc, smrt partnera, snížení fyzických sil, změna fyzického vzhledu
- Ztráty → ztráta pracovního kolektivu a navyklých pracovních činností, odchod dětí, sociální izolace, samota, neschopnost sebezpečí (Klevetová, 2017, s. 80)

Kontakt s lidmi je důležitý v každé životní fázi, ale musí být přiměřený z hlediska kvantity i kvality. Starší lidé potřebují dostatek sociálních podnětů, ale zároveň i své soukromí, aby nebyli vystaveni zátěži nadměrné stimulace. Potřebují, aby jejich vztahy s lidmi měly symetrický charakter a jakékoli narušení této rovnováhy citlivě prožívají. Senioři preferují kontakty se známými lidmi, které posilují jejich pocit jistoty a zároveň je příliš nezatěžují, protože vědí, co od nich mohou očekávat. (Vágnerová, 2007, s. 345)

2.4. Potřeba identity a uznání vlastního „já“ sebou i druhými

Nemoc, životní ztráty a sociální omezení velmi pozmění chápání vlastního životního obrazu.

Mezi hlavní změny, které mění obraz života ve stáří, je ztráta autonomie, dochází k omezení schopnosti být sám sebou, jelikož je jeho „já“ ohroženo změnami životně důležitých orgánů, které přinášejí seniorovi omezení pohybu a soběstačnosti. Starý člověk se stává závislý na cizí pomoci. Najednou se může ocitnout v jiném prostředí a jsou mu jinak plánovány známé činnosti, na kterých doposud lpěl. Toto vede ke ztrátě kontroly nad svým životem, senioři mají omezenou možnost o sobě rozhodovat.

Pro každého člověka je důležité mít svůj život pod kontrolou a moci si rozhodovat o svých činnostech a také uznávat se takový, jaký jsem, a získat pocit důležitosti. (Klevetová, 2017, s. 81)

Ve stáří a nemoci dochází k omezení či ztrátě autonomie, schopnosti rozhodovat. Pečující může mít stále tendenci přebírat zodpovědnost a rozhoduje i v situacích, kdy by to senior zvládl samostatně. (Příbyl, 2015, s. 39)

2.5. Potřeba otevřené budoucnosti – naděje, perspektiva

Starší lidé bývají zatěžováni strachem z nemoci, z opuštěnosti či bezmoci. Přijatelná představa vlastní budoucnosti bývá založena na kompromisu, který klade důraz na zachování soběstačnosti a sebeúcty. Tu mohou podpořit některé osobně významné role, kompetence nebo mezilidské vztahy. Potřeba otevřené budoucnosti je důležitá pro každého bez rozdílu věku či zdravotního stavu. Senior se potřebuje na něco těšit. Úkolem jeho blízkých je pomáhat mu vidět a těšit se na drobnosti všedního dne (vidět, jak krásně kvetou stromy na jaře). Senioři velmi často trpí obavami z budoucnosti. V tomto případě je zapotřebí u nich posilovat víru ve vlastní schopnosti, dávat naději i jistotu lidské blízkosti a pomoci v období, kdy vlastní síly stačit nebudou. Starší člověk musí přijmout nevyhnutelnost vlastní smrti a těšit se existencí zachovaných hodnot. Pozitivní bilance vlastního života a jeho výsledků, například potomstva. (Vágnerová, 2007, s. 347; Příbyl 2015, s. 39-40)

2.6. Další významné potřeby u seniorů

Jak již bylo výše zmíněno v průběhu stárnutí dochází také ke změnám v hierarchii potřeb, proto je důležité chápat stáří jako proces zrání osobnosti. Každý starý člověk má svůj životní příběh, jenž je poskládán z radostných i bolestných událostí. Celková péče musí vycházet nejen z hodnocení tělesných změn, ale i z chápání člověka jako celistvé bytosti, kde vše souvisí se vším. (Klevetová, 2017, s. 67)

Kromě již výše zmíněných potřeb se můžeme setkat i s následujícími potřebami:

- Potřeba citové jistoty – souvisí s vazbou na blízké osoby ochotné poskytnout seniorovi pomoc a podporu.
- Potřeba bezpečí – její význam ve vyšším věku souvisí s ubýváním kompetencí a sil u stárnoucího člověka.
- Potřeba lásky, sociálních kontaktů, rodinné vazby – specifickým znakem stáří je potřeba sociálního kontaktu. Senioři upřednostňují blízké osoby a oproti mladým lidem obtížněji navazují nové vztahy.
- Potřeba seberealizace – někteří senioři se realizují v rámci svých koníčků, plní si svoje dřívější sny, a často pečují o potřebné členy rodiny, vnoučata. Především v pozdním stáří může potřeba seberealizace vyhasínat, když se staří lidé smířují se svým životem, bilancují a jejich ambice ustupují do pozadí.
- Potřeba užitečnosti pro druhé – pocit neužitečnosti může pro starého člověka představovat silnou emoční zátěž a snižovat jejich sebevědomí.
- Potřeba autonomie – možnost volby, rozhodování, kontroly nad svým životem je významná pro spokojený život i ve stáří.
- Potřeba zachování důstojnosti – i v omezeném stáří lze potřebu důstojnosti charakterizovat jako jednu z nejvýznamnějších. Nutnost zachovávat lidskou důstojnost osob, jimž je poskytována pomoc a podpora, je zakotvena i v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.
- Spirituální potřeby. (Ondrušová, Krahulcová, 2019, s. 25-26)

3. Zooterapie v domově pro seniory

Senioři, kteří již pozbyli některé schopnosti mají možnost využít pobytových služeb, které poskytují domovy pro seniory. V domovech pro seniory se poskytují pobytové služby osobám, které mají sníženou soběstačnost zejména z důvodu věku, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby. Služba dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách obsahuje následující činnosti – poskytnutí ubytování, poskytnutí stravy, pomoc při zvládnání běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí, aktivizační činnosti. (Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách § 49)

Právě aktivizace seniorů vede k udržení schopností a dovedností, které senior má, případně k jejich zlepšování. Aktivizace je činnost prováděná formou aktivit, jež jsou zaměřené na podporu mentálních schopností, sensorických schopností a tělesné aktivity. Techniky je třeba přizpůsobovat věku, současnému fyzickému i psychickému stavu, počtu klientů, časovým a prostorovým možnostem, které má zařízení k dispozici. Nabídku pro využití volného času klientů zajišťují především aktivizační pracovníci. V rámci aktivizačních programů nabízejí jak aktivity individuální, tak i skupinové. Každá nabízená aktivita je dobrovolná a klient má možnost a právo svůj čas prožít tak, jak chce on, to znamená sám v soukromí nebo ve společnosti ostatních.

Jednou z možností aktivizace je i zooterapie, které se věnuje tato práce. Zooterapie může mít pozitivní vliv na vyrovnání se s osamělostí a rovněž umožňuje eliminovat nedostatek fyzického kontaktu. Zooterapie je metoda ucelené rehabilitace za podpory a přítomnosti zvířat, která má již své místo v mnohých pobytových zařízeních pro seniory. (Ondrušová, Krahulcová, 2019, s. 122-126)

Zooterapie přispívá i k naplňování potřeb seniorů. Významnou roli zde hraje potřeba stimulace správnými podněty, zooterapie zde splňuje svou roli především v perspektivě zrakového centra a hmatu. Procvičuje se obratnost, hybnost a úchopové funkce ruky, k této stimulaci přispívá právě hlazení zvířete. Zooterapie ovlivňuje také potřebu smysluplného života klientů v domovech pro seniory, jelikož se jedná o aktivizační činnost, která je předem domluvená a klienti mají před sebou přesné termíny, kdy aktivizace bude v zařízení probíhat, to vede k tomu, že se klienti mohou na něco těšit.

Zooterapie v nich vzbuzuje i pocit zábavy, když žili ještě ve svém předcházejícím domově mohli být v kontaktu se zvířaty a trávili s nimi svůj volný čas. Zooterapie naplňuje i potřebu uznání vlastního „já“ jelikož klient domova pro seniory vyžaduje pomoc druhé fyzické osoby, může dojít k tomu, že se klient nevnímá jako autonomní osoba, zooterapie ho však v této oblasti může pozitivně ovlivnit, jelikož klient zvládne pečovat o zvíře, zvládne mu dávat povely, zvládne ho krmit a to vše pozitivně ovlivňuje klientovo sebehodnocení. Vliv zvířete na klienty domova pro seniory působí i v oblasti potřeb citových, jelikož klient začne vzpomínat, navrácí se do svého mládí nebo do života předtím, než se stal klientem domova pro seniory, vzpomíná na chvíle, kdy trávil čas se svými zvířaty, se svou rodinou a blízkými.

Zooterapie provozovaná v domovech pro seniory má řadu výhod – propojení s reminiscencí (klienti vzpomínají na své zvířecí mazlíčky), zlepšení komunikace i u hůře komunikujících nebo vůbec nekomunikujících klientů, celkové uvolnění těla i duše (jemná motorika – klient se snaží si na zvíře sáhnout).

Zooterapii provází ale i nevýhody mezi které řadíme alergie, fakt, že ne každý klient domova pro seniory má rád zvířata, objevuje se i strach ze zvířat. (Ondrušková, Krahulcová, 2019, s. 126)

3.1. Termíny v oblasti zooterapie

Termíny v oblasti zooterapie nejsou jednotné. Nejčastěji se setkáváme, ale s tím, že pojem zooterapie chápeme jako pozitivní až léčebné působení zvířete na člověka. Ať už nám jde o zlepšení paměti, motoriky, komunikace nebo zmírnění stresu, je zde zvíře vždy v roli prostředníka, tzv. koterapeuta.

Zvíře pro klienta může znamenat mnoho – zprostředkuje komunikaci se zbytkem světa a rozveselí ve smutných chvílích, může pomoci od fyzických bolestí nebo třeba rozcvičit ztuhlé svalstvo. Vždy je ale třeba mít na paměti, že na druhém konci vodítka či opratí je člověk – zoterapeut. (Velmínský, 2007, s. 30)

Zooterapie je obor speciálního vedení zvířete a soubor úkonů a dovedností terapeuta s cílem využít pozitivního vlivu zvířat na bio-psycho-sociálno-spirituální složky člověka. (Tvrdá, 2020, s. 10)

3.2. Metody a formy zooterapie

3.2.1. Metody zooterapie

Zooterapie v podstatě zahrnuje veškeré rehabilitační, vzdělávací, terapeutické a aktivizační metody, které využívají pozitivní přítomnost zvířete. V tomto smyslu je však důležité odlišit a rozeznat intervence za účasti zvířat s terapeutickým efektem od intervencí pouze rekreačního charakteru, a to i terminologicky. V domovech pro seniory se využívá metoda AAA a v některých případech metoda AAT.

AAA, animal-assisted activities („aktivity za pomoci zvířat“) – jedná se o neformální interakce většinou realizované na dobrovolnické bázi s motivačním, edukačním, výchovným či rekreačním cílem. Cíle léčebné zde nejsou stanoveny. Nejčastěji AAA probíhá u klientů zařízení sociálních služeb (domovy pro seniory, pro osoby se zdravotním postižením, centra denních služeb) a školských zařízení (dětské domovy, zařízení pro výkon ústavní výchovy) může také probíhat ve zdravotnických zařízeních (léčebny dlouhodobě nemocných).

AAT, animal-assisted therapy („terapie za pomoci zvířat“) – je na cíl orientovaná, plánovaná a strukturovaná terapeutická intervence, jež je realizována profesionálem z oblasti zdravotnictví, vzdělávání či pomáhajících služeb. Zvíře je přitom nedílnou součástí léčebného procesu. Intervenční pokrok lze objektivně pozorovat a měřit, proces terapie je také pečlivě zaznamenáván do dokumentace a vyhodnocován.

AAE, animal-assisted education („vzdělávání za pomoci zvířat“) – je na cíl orientovaná, plánovaná a strukturovaná intervence, jež je řízena profesionálem z oblasti vzdělávání, vykonávána je pak kvalifikovaným pedagogem či speciálním pedagogem. Hlavním cílem je zvýšení motivace k učení, zážitkové učení a aktivity vedoucí k osobnímu rozvoji, k rozvoji kognitivních funkcí, ale také zaměření na prosociální chování a klima kolektivu či třídy.

AACR, animal-assisted crisis response („krizová intervence za pomoci zvířat“) – jde o cílený kontakt zvířete a člověka, který se ocitl v krizovém prostředí či situaci, je zaměřený na odbourávání stresu a celkového zlepšení psychického nebo fyzického stavu klienta. AACR je metoda zmírňující následky prožité krize u zasažené osoby, a to prostřednictvím speciálně cvičeného a vedeného psa. (Bicková, 2020, s. 25-28)

3.2.2. Formy zooterapie

Zooterapie se nejčastěji uskutečňuje v rovině individuální či skupinové, avšak je nezbytné přihlídnout ke konkrétnímu cíli intervence a možnostem klienta a zvířete.

Nejčastěji uváděné formy zooterapie jsou tyto:

Návštěvní program – jedná se o pravidelné návštěvy zooterapeutického týmu v zařízení či v domácnosti klienta. Jedná se o nejrozšířenější formu zooterapie v Česku.

Jednorázové aktivity – jednorázové či krátkodobé aktivity mohou být určeny jak uzavřené skupině klientů, tak široké veřejnosti v rámci prezentací, přednášek či ukázek.

Pobytový program – může jít o jednorázový či pravidelný pobyt klientů v prostředí, kde je součástí programu realizace zooterapie. Jedná se především o tábory, farmy nebo výcviková střediska. Hlavní myšlenka pobytového programu je možnost intenzivního kontaktu klienta se zvířetem ve spojení s odloučením od běžného sociálního prostředí klienta.

Rezidenční program – pro tuto formu zooterapie jsou vhodné hlavně drobní papoušci, králíci a drobní savci, jelikož se jedná o trvalé umístění zvířete v zařízení. Naopak pes se pro rezidenční formu nedoporučuje. (Bicková, 2020, s. 28-29)

V domovech pro seniory se nejčastěji využívají formy zooterapie jako je návštěvní program a rezidenční program.

3.3. Druhy zooterapie

Tato kapitola se zaměřuje na jednotlivé druhy zoterapií a přibližuje jejich uplatnění v domovech pro seniory.

3.3.1. Canisterapie

Autorkou termínu canisterapie se stala v roce 1993 Jiřina Lacinová, která je považována za významnou průkopnici v oboru práce se zvířaty, jako první začala canisterapii provozovat. Název je odvozen ze dvou latinských slov „canis“ = pes a „terapie“ = léčba. (Tvrdá, 2020, s. 34)

Název canisterapie se vžil jako označení způsobu terapie, který využívá pozitivního působení psa na zdraví člověka, přičemž pojem zdraví je zde myšlen přesně podle definice WHO (Světové zdravotnické organizace) jako stav psychické, fyzické a sociální pohody. (Galajdová, 1999, s. 24)

Základním principem léčebného využití psa je probouzení samo léčitelských schopností člověka. K nim patří psychologické účinky antidepresivní, antistresové i aktivaci pozitivního myšlení v životě. (Nerandžič, 2006, s. 34)

Psovod a pes tvoří vzájemně canisterapeutický tým, který bude fungovat kvalitně pouze tehdy, když si oba společně rozumí. Proto je velice důležitý vhodný výběr psa a jeho samotná příprava. Při výběru psa vhodného pro canisterapii je důležité uvědomit si nejen důležitost jeho vrozených povahových vlastností, velikost, barvu, typ a délku srsti, ale stejně tak jeho kvalitní výchovu a socializaci. Mezi nejvhodnější psi plemena vhodná pro canisterapii se řadí pracovní a pastevečtí psi (severský tažný pes, kolie) a lovečtí a sportovní psi (retrívr, španěl, setr). Za rozhodující pro canisterapeutického psa se dají považovat především povahové a charakterové rysy a zdraví zvířete. Velice podstatné jsou také takzvané specifické prvky, tím se rozumí například socializace do skupiny psů a lidí, pes musí být také zvyklý na pohyb ve vnitřních prostorech, na kontakt s větší skupinou lidí, na zvláštní pach, kompenzační pomůcky, náhlý hluk či na netypické a nekoordinované pohyby klienta. Po výběru vhodného psa by měl celý canisterapeutický tým projít posouzením vhodnosti, školením a testováním. Celý tento proces se označuje jako příprava canisterapeutického týmu k provozování canisterapie. Na závěr celé přípravy skládá v České republice canisterapeutický tým zkoušky, po jejichž úspěšném absolvování získává osvědčení opravňující k praktikování canisterapie. (Bicková, 2020, s. 41-43)

3.3.1.1. Canisterapie v domovech pro seniory

Canisterapie je v domovech pro seniory součástí aktivizace. Terapie obecně je souborem opatření, které slouží k příznivému ovlivnění stavu klienta. Základem pro zooterapii v geriatrických zařízeních se stal poznatek, že nejspolehlivější a často jediným přítelem člověka v osamění a nemoci je zvíře. (Velemínský, 2007, s. 135)

Dobrý vztah seniora ke zvířatům dovede zastoupit nejen chybějící úzké mezilidské vztahy, ale i posílit pocit spokojenosti, prožitek radosti a pocit subjektivního zdraví. Pozitivní úloha společenství se zvířaty v lidském stáří tkví především v ojedinělé variantě bezproblémového kamarádství, zvířata dávají člověku určitou jistotu – chovají se stále stejně, nejsou náladová. Zejména pes je důvěrník, který má vždy čas, vždy vše trpělivě vyslechne až do konce, nekritizuje, neodsuzuje, a umí se vcítit. (Galajdová, 1999, s. 115)

U seniorů pomáhá pes s odbouráním strachu a obav z případné osamělosti. Je pro člověka partnerem a společníkem. Senior pocítuje za psa zodpovědnost, což mu vrací smysl života a nenechává ho propadnout pasivitě. Senior může psa nakrmit, čímž si zlepšuje orientaci v čase a procvičuje paměť. Musí jít také se psem na procházku, což vede ke zvýšení pohybové aktivity a zamezuje pocitu sociální izolace. Senior je psem stimulován k interakci a komunikaci. Předpokládá se, že pokud měla zvířata v životě člověka místo v raném věku, mají tam své místo i ve stáří. Kontakt se psem tak může v klientovi vzbuzovat příjemné vzpomínky. (Bicková, 2020, s. 63)

Canisterapie patří mezi nejčastěji využívaný druh zooterapie poskytovaný v domovech pro seniory a nabízí se především návštěvní formou. (Bicková, 2020, s. 95)

3.3.1.1.1. Přínos canisterapie v domovech pro seniory

Dr. Aron (1981) shrnul působení psa na celkový zdravotní stav člověka do 7 bodů. Jím sledované osoby viděly ve zvířeti:

- Druha, společníka, přítele.
- Něco, o co je nutné pečovat.
- Něco, čeho se lze dotýkat.
- Něco, co člověka udržuje v aktivitě.
- Střed pozornosti, středobod dne.
- Podnět k dennímu pohybu.
- Zdroj bezpečí. (Galajdová, 1999, s. 116)

Konkrétní oblasti, které jsou ovlivňovány canisterapií u klientů domova pro seniory:

- **Vzájemná interakce** – canisterapie poskytuje příležitost k setkávání obyvatel. Prostřednictvím psa dochází ke sblížení klientů ve skupině. Pomáhá najít cestu k jiným lidem a navázat nová přátelství. Už pouhá přítomnost zvířete přispívá k pozitivnímu naladění klientů ve skupině a usnadňuje komunikaci.
- **Emoce a chování klienta** – canisterapie potlačuje negativní emoce vznikající vlivem nečinnosti a vyvolává v klientech emoce kladné. Je-li senior po celý den uzavřen ve svém pokoji, tak přemýšlí o nejrůznějších věcech, které ho trápí. Terapie přispívá k ovlivnění takového myšlení klientů, což je objektivně pozorovatelné ve změně chování. Klienti jsou více sdílní, mění se výraz v jejich obličejí.

- **Stimulace k aktivitě seniorů** – canisterapie může v klientech vzbuzovat zájem o aktivity, které probíhají venku, senior může jít se psem na procházku. Motivuje ho i k ostatním aktivitám, klienti obdivují dovednosti, které psi předvádějí (slalom, aport, kotouly). Granulování a odměňování psa, tuto aktivitu mohou senioři provádět buď přímo z dlaně nebo se pamlsky ukládají různě na tělo či po místnosti a psi je musí vyhledat.
- **Sebevědomí** – zvíře neklade na klienta přílišné nároky, které se mohou objevovat ze stran rodinných příslušníků i jiných lidí a on je již nezvládá plnit. Zvířecí očekávání jsou prostá – pomazlit se, splít povel a za odměnu získat svůj oblíbený pamlssek. Klient se nemusí obávat, že selže, naopak může mít pocit sebejistoty, že se dokázal naučit ovládat psa.
- **Jemná motorika** – cílem canisterapie u seniorů v oblasti jemné motoriky je procvičení obratnosti, hybnosti a úchopové funkce ruky. Praktikuje se tzv. hmatová stimulace, kdy je klientům příjemné dotýkat se zvířete, hladit ho. Přináší prožitek slasti v zanedbávané hmatové stimulaci. Další praktikovanou technikou je tzv. úchopová funkce ruky, kdy používáme předměty různých tvarů a velikostí vyrobené z rozličných materiálů, například válcový úchop (předměty k aportování), kulový úchop (míček), klíčová špetka (nasazování vodítka). (Velemínský, 2007, s. 137-139)

3.3.2. Felinoterapie

Felinoterapie se v České republice rozvíjí již několik let, ale stále se řadí mezi méně využívané formy zooterapie. Nejvíce se praktikuje právě v domovech pro seniory či v léčebnách dlouhodobě nemocných.

V České republice nám provozování felinoterapie nespécifikují žádné zákony ani podmínky, za kterých je dobrovolníkovi povoleno vykonávat návštěvní službu v oblasti felinoterapie. Kvalitu poskytované služby garantuje Nezávislý chovatelský klub (NCHK). Členství v NCHK je od roku 2017 podmínkou. Každý dobrovolník spolu s kočkou musí projít zácvikem a posléze takzvaným zkušebním testem souhry týmu pro návštěvní službu. (Bicková 2020, s. 150)

Pokud chceme praktikovat felinoterapii není vůbec důležité o jaké plemeno kočky se jedná, jelikož rozhodující jsou právě povahové vlastnosti zvířete. Kočka musí být zvyklá na kontakt s člověkem. V současné praxi felinoterapie se nejvíce preferují plemena ragdoll, kočky sibiřské a perské. (Velemínský, 2008, s. 268)

K samotné realizaci felinoterapie potřebujeme i jisté pomůcky, můžeme sem zařadit podložky na invalidní vozík, škrabadla, bavlněné podušky či podušky z mikrovlákna, vodítka, postroje, přepravní boxy, kočárky, hygienické potřeby a další potřeby – miska na vodu, krmivo, potrava. (Bicková, 2020, s. 152-153)

3.3.2.1. Felinoterapie v domovech pro seniory

Felinoterapie v domovech pro seniory se řadí mezi velice oblíbený druh aktivizační činnosti. Terapeut má s cílovým zařízením uzavřený kontrakt, ve kterém jsou přesně stanovené body, které musí být dodrženy. Pro kočku, ale i pro samotné klienty je důležitá pravidelnost, a proto je nezbytné, aby návštěvy probíhaly alespoň jedenkrát v týdnu. (Bicková, 2020, s. 138)

Návštěva v domově pro seniory se vždy odvíjí od prostorového uspořádání zařízení. Návštěvy mohou probíhat na pokoji seniora, kde je nezbytné dodržovat hygienické podmínky – na lůžko umístíme podušku, na kterou bude umístěna kočka. Také může probíhat ve společenské místnosti, ale i ve venkovních prostorách zařízení. Samotná terapie probíhá na bázi toho, že klienti kočku krmí, hladí, většinou se celé setkání doplňuje s příjemnou hudbou či vzpomínáním klientů.

Podstatou návštěvy v zařízení je přinášet dobrou pohodu, zlepšit psychický stav klientů a aktivizovat je. (Bicková, 2020, s. 185)

3.3.2.1.1. Přínos felinoterapie v domovech pro seniory

Návštěvy koček a jejich majitelů v domovech pro seniory jsou příjemným zpestřením pro ty seniory, kteří pocítují nedostatek sociálních kontaktů ve svém novém prostředí či jim schází kontakt s živým tvorem.

Seniorům kočky často prohřívají ruce a dotyk se srstí přináší hmatové stimuly, příjemné prožitky, prohřátí, uvolnění i zklidnění. Pravidelné výzkumy dokazují také snížení napětí i krevního tlaku. Přítomná zvířata evokují u seniorů vzpomínky na vlastní zvířata, která museli opustit či zemřela stářím. Zvláště senioři vzpomínkami navazují kontinuitu se svou minulostí a dochází ke stimulaci paměťových funkcí.

Zanedbatelné není ani vytváření určitých skupin klientů, kteří se sházejí v pravidelnou dobu návštěv a vytvářejí určitý „kroužek“. Zde klienti vyprávějí o svých zážitcích, svých vzpomínkách a často bývá velice příjemná a uvolněná atmosféra, která dokáže odbourat alespoň na čas mnohé bariéry mezi klienty samotnými. (Velemínský, 2008, s. 276)

3.3.3. Ornitoterapie

Ornitoterapií rozumíme speciální formu terapie prostřednictvím ptactva – papoušků. Je zatím méně obvyklou a méně rozšířenou formou zooterapie. Papoušci jsou ideálním druhem pro zlepšení psychické rovnováhy člověka a zmírnění jeho negativních pocitů. Mezi nejvíce používané patří větší druhy papoušků, jako jsou arové, amazoňané, kakaduové a žakové. (Bicková, 2020, s. 250)

Papoušci působí pozitivně na lidskou psychiku, možná je to právě tím, že mají, dalo by se říci podobné vrozené povahové rysy a vlastnosti jako lidé. Umí mít rádi, umí být věrní, žárlit, dožadovat se pozornosti, radovat se, urazit se. Jsou to jedni z mála živočichů, kteří dokáží projevit svou náklonost k člověku velmi intenzivně. (Velemínský, 2008, s. 284)

Existují dvě metody ornitoterapie:

- OT 1 – jedná se o přímý odchov papouška v domácím prostředí nebo v sociálním zařízení či zdravotnickém zařízení (domovy pro seniory, ústavní zařízení, dětské domovy). Nedochozí zde k osobnímu kontaktu s papouškem. Spočívá v odchovu papouška v kleci, kde je postaráno pouze o jeho primární životní potřeby. Tento způsob terapie se nejvíce osvědčil právě u starších osob.
- OT 2 – jedná se o formu terapie, kdy zooterapeut navštěvuje s papouškem různá sociální zařízení či zdravotnická zařízení. Oproti OT 1 se liší přímým kontaktem uživatele s papouškem. Tato metoda terapie však není příliš rozšířená. (Bicková, 2020, s. 250-251)

4. Výzkum

Ke zpracování praktické části bakalářské práce byl zvolen kvalitativní výzkum. Kvalitativní výzkum nejlépe objasní cíl bakalářské práce – jaký má vliv zooterapie na potřeby klientů v domově pro seniory. Zooterapie se ve vybraném zařízení klientům poskytuje následovně. Canisterapie probíhá dvakrát měsíčně, do zařízení přichází canisterapeutka, která se klientům věnuje buď individuálně na pokojích nebo skupinově ve společenské místnosti. Felinoterapie se klientům poskytuje častěji, jelikož v zařízení rezidentně pobývá kočka, kterou alespoň jedenkrát v týdnu pracovníci přinášejí na pokoje klientů.

V následujících kapitolách jsou popsány informace, které se týkají zvolené výzkumné metody, dotázaných a také místa zvoleného pro výzkum.

4.1. Metoda výzkumu

Jak je již zmíněno výše ke zpracování praktické části práce byl zvolen kvalitativní výzkum, jelikož je postaven na autentičnosti a osobním vztahu s účastníkem výzkumu. Díky navázanému vztahu je možné s dotázaným lépe pracovat a lze očekávat pravost jeho výpovědi.

„Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“ (Hendl, 2005, s. 50)

Kvalitativní výzkum se provádí pomocí delšího a intenzivního kontaktu s terénem nebo situací jedince či skupiny jedinců. Tyto situace jsou obvykle banální nebo normální, reflektují každodennost jedinců, skupin, společností či organizací.

Používají se relativně málo standardizované metody získávání dat. Hlavním instrumentem je výzkumník sám. Typy dat v kvalitativním výzkumu zahrnují přepisy terénních poznámek z pozorování a rozhovorů, fotografie, audio a videozáznamy, deníky, osobní komentáře, poznámky a všechno to, co nám přibližuje všední život zkoumaných lidí. Mezi základní metody kvalitativního výzkumu patří pozorování, které probíhá v delším období kontaktu, jehož výsledkem je pochopení subkultury.

Texty a dokumenty, které přináší teoretické porozumění. Interview, které bývá relativně nestrukturované a přináší porozumění zkušenosti. Audio a videozáznamy, které umožňují přesnou transkripci přirozených interakcí.

Výhodou kvalitativního výzkumu je získání hloubkového popisu případů. Nezůstáváme na jejich povrchu, provádíme podrobnou komparaci případů, sledujeme jejich vývoj a zkoumáme příslušné procesy. Kvalitativní výzkum poskytuje podrobné informace, proč se daný fenomén objevil.

Přednosti kvalitativního výzkumu:

- Získává podrobný popis a vhled při zkoumání jedince, skupiny, události, fenoménu.
- Zkoumá fenomén v přirozeném prostředí.
- Umožňuje studovat procesy.
- Umožňuje navrhnout teorie.
- Dobře reaguje na místní situace a podmínky.
- Hledá lokální příčinné souvislosti.

Avšak kvalitativní výzkum sebou nese i jisté nevýhody, jelikož pracuje s malým počtem jedinců a obvykle na jednom místě, což znamená, že se nemohou zobecňovat výsledky výzkumu. (Hendl, 2005, s. 50-55)

V rámci výzkumu byl zvolen polostrukturovaný rozhovor, jehož otázky se ptaly zúčastněných na jejich dětství, kde pobývali, zda měli zvířata, zda měli zvířata v dospělosti či před příchodem do zařízení. Otázky směřovaly také na adaptaci na nové prostředí konkrétně na prostředí domova pro seniory. Také jak byly spokojeni s kvalitou aktivizačních činností před provozováním zooterapie v zařízení a zda se něco změnilo po jejím provozování v zařízení. Tyto otázky byly vybrány z toho důvodu, že se výzkum zaměřuje na potřeby klientů před a po provozování zooterapie v zařízení.

Odpovědi z rozhovorů byly zpracovány ve formě kazuistik.

4.2. Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je poukázání na to, jaký vliv má zooterapie na potřeby klientů v domově pro seniory. Výzkum má za cíl zmapovat potřeby uživatelů před provozováním zooterapie a po jejím provozování v zařízení. Pozornost je zde věnována především potřebě stimulace správnými podněty, potřebě smysluplného světa, potřebě otevřené budoucnosti, potřebě citové jistoty a potřebě seberealizace.

4.3. Volba respondentů

Základním výzkumným souborem byli vybraní uživatelé Centra sociální pomoci ve Vodňanech, kteří splňovali kritéria výběru. Tito uživatelé pobývají v zařízení od doby, kdy v zařízení nebyla provozována aktivizační činnost zooterapie. Tito uživatelé mají možnost porovnat, jak se změnily jejich potřeby před a po provozování zooterapie v zařízení. Výzkumnou metodou byl zvolen polostrukturovaný rozhovor s klienty zařízení.

Zařízení domova pro seniory se nachází ve středu města Vodňany. Samotný objekt domova pro seniory je komplex dvou budov, které jsou navzájem propojeny schodištěm. Domov pro seniory nabízí ubytování v jednolůžkových a dvoulůžkových pokojích. Kapacita zařízení tedy činí celkem 80 lůžek. Celý domov pro seniory je vybavený novým zařízením – elektricky polohovatelná lůžka, noční a jídelní stolky, šatní skříně s trezorem, geriatrickými a toaletními křesly. Klienti mají také možnost si dovybavit pokoj dle svého vlastního přání. V zařízení můžeme také najít společenskou místnost, která je nejdůležitější místností pro vykonávání aktivizačních činností. Zde se každý den sejdou uživatelé domova pro seniory a zapojují se do plánovaných aktivit. Domov pro seniory svým klientům také nabízí možnost venkovní terasy, kaple, zmodernizované jídelny, rehabilitační místnosti a druhou společenskou místnost zařízenou v retro stylu. (Centrum sociální pomoci ve Vodňanech, domov pro seniory – základní informace)

Zařízení mezi své aktivizační činnosti zařazuje i zooterapii, která patří mezi nejvíce oblíbené aktivizační činnosti v zařízení. Do zařízení chodí dvakrát měsíčně canisterapeutka, která canisterapii vykonává jak skupinově, tak individuálně na pokojích klientů. V zařízení spolu s klienty žije kočka, která je pravidelně využívána k felinoterapii. Ve společenské místnosti je také vytvořený relaxační koutek, ve kterém mají klienti možnost využít společnosti exotických papoušků.

4.4. Shromažďování dat

Pro sběr dat byl zvolen polostrukturovaný rozhovor s uživateli Centra sociálních služeb ve Vodňanech. Otázky byly předem připraveny jen jejich pokládání dotázaným se měnilo na základě společného rozhovoru. Celý rozhovor byl veden dle možností klienta. Rozhovory s klienty nebyly žádným způsobem časově ohraničeny a trvaly přibližně čtyřicet minut. Rozhovor byl veden se třemi uživateli zařízení Centra sociální pomoci ve Vodňanech, tito uživatelé si pamatovali dobu před provozováním zooterapie v zařízení, a proto byli vhodným výzkumným souborem. Všechny získané informace byly shrnuty do celku a zpracovány ve formě tří kazuistik. Na základě zachování soukromí a ochrany osobních údajů zkoumaných osob nejsou v kazuistikách uvedena celá jména klientů, ale pouze jejich iniciály.

4.5. Kazuistiky

4.5.1. Kazuistika č. 1

První respondentkou byla paní M., která v zařízení pobývá již 15. rokem. Paní M. je velice milá paní s nelehkým osudem. Spolupráce s paní M. nebyla vůbec jednoduchá, jelikož klientka trpí stařeckou demencí, ale jelikož jsem měla s klientkou již utvořený vztah díky svému působení v zařízení zařadila jsem ji do svého výzkumného šetření.

Rozhovor s paní M. jsem vedla rozdílně než s ostatními respondenty. Vešla jsem k paní M. do pokoje, přinesla jsem kakao, které má velice ráda, představila jsem se a znovu ji připomněla, že bych s ní ráda vedla rozhovor na téma zooterapie a informace, které mi poskytne bych ráda zařadila do své bakalářské práce. Paní M. chvíli přemýšlela, ale po chvíli si vzpomněla a ujišťovala mě, že mi ráda pomůže s čímkoli, co budu potřebovat ke zpracování své práce.

Údaje o klientovi

Paní M. se narodila v roce 1933 na jaře na šumavské Kvildě. Žila ve velkém rodinném domě, u kterého měla její rodina rozlehlý statek, kde chovali různá zvířata – krávy, prasata, ovce. Paní M. se mi svěřila, že rodičům musela na statku pomáhat spolu se svými sourozenci. Říkala, že práce na statku byla obzvlášť tvrdá, hlavně pro malou holku. Práci na statku ji zpříjemňovala její kočičí kamarádka Micka, se kterou prožila celé své dětství. Paní M. začala vyprávět o Míce. (... „*Micinka to byla moje kočička, kam jsem šla já, tam šla i ona. Dostala jsem ji od tatínka, když jsem šla do první třídy a doprovázela mě až do mé svatby.*“)

O Micce jsme si dlouze povídaly, dokonce mi ji paní M. dokázala popsat. (... „*Byla celá bílá, jako sníh a na náprsnice a tlapičkách měla hnědé fleky.*“)

Najednou v průběhu rozhovoru se paní M. rozesmutnila, ptala jsem se jí, co se děje. Paní M. mi řekla, že ji dodnes mrzí, že musela opustit Kvildu a spolu s ní i svou Mícku. Poznala totiž svého manžela a musela se s ním odstěhovat do Vimperka. Manžel zde měl byt, byl to profesionální voják a ona pracovala jako švadlena v místním závodu. Bydleli bytě, který její muž dostal za své pracovní zásluhy v pohraničí. V bytě nemohla mít zvířata, a to jí velice trápilo. Poté přišly na řadu i děti a na zvířata už by nezbyl žádný čas. Paní M. tvrdila, že se cítila po celou tu dobu prázdná a velice ji chyběl zvířecí kamarád. Když děti odrostly přestěhovali se s manželem do rodinného domku do vesnice Skočice. Najednou se paní M. naskytla příležitost pořídit si po letech domácího mazlíčka. Pořídila si kočičku. (... „*A ta byla úplně jiná než Micinka, byla celá černá.*“) Konečně se paní M. cítila šťastná a pomohlo ji to zapomenout na pocit viny, který měla ohledně Micky. Manžel paní M. zemřel, když jí bylo 55 let, zůstala sama v domě a po letech zjišťovala, že ji na péči o dům ubývají síly.

Pobyt v zařízení před zooterapií

Paní M. si proto zažádala o ubytování v pečovatelské službě. (... „*U dětí jsem bydlet nechtěla, bylo to tam malé a já jim nechtěla přidělovat starosti.*“) Paní M. bydlela nějaký čas v pečovatelské službě, svěřila se, že ji zde opět něco chybělo, co ji znesnadňovalo adaptaci na prostředí, ale nechtěla si ztěžovat a prý se nějak se svým životem v pečovatelské službě smířila. Zdravotní stav paní M. se začal zhoršovat a služby pečovatelské služby se staly nedostatečné. Podávala si žádost do domova pro seniory ve Vodňanech. (... „*Šla jsem do toho zařízení bez života, nic mě tu netěšilo, jedině vlastně to pečeni, který nám tu nabízeli.*“) Paní M. říkala, že se uzavřela do sebe, nevyhledávala žádné sociální kontakty, cítila, jak chátrá až do té doby, než se v zařízení začalo konečně něco dít.

Pobyt v zařízení po provozování zooterapie

(... „*A konečně tady bylo živo, chodil za námi pejsek, za mnou tedy na pokoj, protože mi neslouží nohy. Ale konečně jsem zase byla šťastná.*“) V této době začala být právě provozována zooterapie v zařízení. (... „*A víte, kdy jsem byla nejšťastnější? Když na moje patro ubytovali tu kočičku, sestřičky mi ji sem každý den nosí.*“) Klientka paní M. dále uváděla, že díky kočičí společnosti si začala vzpomínat na vzpomínky, které vytěsnila, na své dětství, rodiče.

Cítila opět pocit života a ne stereotypu, pocit lásky, který si s kočkou mohly předávat a také se zlepšilo její sebehodnocení, jelikož stále zvládla péči o zvíře. Paní M. se v zařízení poskytuje felinoterapie i canisterapie od samého počátku této aktivizační činnosti. Díky zooterapii se paní M. cítí v zařízení šťastná a nic ji nechybí, spolu s terapií se pojí i kontakt se společenským prostředím, který před provozováním zooterapie odmítala. Paní M. má lehkou formu stařecké demence a zooterapie ji pomáhá i v tomto ohledu, vždy po terapii je paní M. příjemně naladěná a vybavují se jí i vzpomínky, které díky nemoci mohly být vytěsněny.

Zhodnocení potřeb

Zhodnocení potřeb paní M. je následovné. U klientky se naplnila potřeba smysluplného světa, jelikož už nežila ve stereotypu a měla se na co těšit. S touto potřebou se také pojí potřeba naděje a perspektivy. Další naplněnou potřebou je potřeba stimulace správnými podněty, jelikož klientka trpí stařeckou demencí a kontakt se zvířetem ji pomáhá ve vybavení si vzpomínek. Mezi další naplněné potřeby lze zařadit potřeba lásky a citové jistoty a také potřeba sociálních kontaktů.

4.5.2. Kazuistika č. 2

Druhou respondentkou se stala paní E., která v zařízení pobývá již 8. rokem. Paní E. je velice hovorná paní, která miluje zvířata.

Rozhovor s paní E. byl velice zábavný a velice obsáhlý. Když jsem se ptala, zda bych s ní mohla vést rozhovor na dané téma neváhala a ihned se ráda zapojila. Kromě milého vyprávění mi paní E. ukázala i fotografie ze svého mládí, které i okomentovala.

Údaje o klientovi

Paní E. se narodila roku 1953 v prachatické nemocnici. Celý svůj život prožila v okolí Vodňan. Když byla malá žila se svými rodiči a čtyřmi bratry v nedaleké vesnici Malovice. Na život v Malovicích velice vzpomínala, zmínila se, že zde žili v malém rodinném domku přímo u rybníka, dokonce měla i v Malovicích svou babičku, která žila nedaleko od jejich domu. (... „*Doma jsme moc zvířat neměli, jen psa Azora, ale za to u babičky, tam bylo živo, měla několik koček, psa, dobytek. Tam se mi moc líbilo.*“) Ptala jsem se klientky, jaký měla vztah ke svému psovi, klientka mi o něm začala vyprávět, že byl moc hodný a že to byl její nejlepší kamarád, to stejné měla i se zvířaty u babičky.

Vždy ve volném čase chodila babičce se zvířaty pomáhat a její vášeň ke zvířatům ji dala životní cíl a to, že by chtěla být veterinářka, tento dětský sen se jí však nevyplnil. (... „*Doba byla zlá, brzy přišla svatba a děti a já byla ráda, že mám kde pracovat.*“). Paní E. se vdávala ve 20 letech a se svým manželem prožila celý život. Spolu s manželem se odstěhovali do Vodňan, kde bydleli v rodinném domě. Opět zde měli pejska. (... „*Zvířata jsme měli celý život, konkrétně psy, toho jsem měla až dokud jsem se nepřestěhovala do domova pro seniory.*“)

Pobyt v zařízení před provozováním zooterapie

V rámci rozhovoru jsme se dostali k tomu, jak klientka nesla odchod z domova a jaká byla její adaptace na nové prostředí. (... „*Bylo to těžké, zdraví už mi nesloužilo a já nemohla zůstat doma. Psa jsem dala dceři. Mně se v domově pro seniory vždy líbilo, měla jsem tu známé, byla tu vždy zábava, ale něco mi chybělo.*“) Paní E. zmiňovala, že jí chyběl její pes, o kterého musela pečovat její dcera. Vždy se s ním viděla, když jela k dceři na návštěvu, prý alespoň dvakrát do měsíce. Pes byl pro paní E. vždy pozitivním impulzem. (... „*Vždy když jsem byla s ním, cítila jsem teplo domova a bezpečí.*“) Kontakt se zvířetem měla paní E. tedy pouze jen u své dcery.

Pobyt v zařízení po provozování zooterapie

(... „*Já měla takovou radost, když za námi do domova pro seniory začal chodit ten pejsek, konečně to bylo jako doma, mám se aspoň na co těšit.*“)

Paní E. se v zařízení poskytuje canisterapie, využívá především formu společenskou. Paní E. se po této aktivizaci začal zlepšovat hmat, konkrétněji úchop v ruce. Díky zooterapii se paní E. cítí jako doma a nic ji neschází. Zooterapie klientce dává impulz naděje a perspektivy a také potřebu bezpečí, kterou si spojuje právě s kontaktem se zvířetem – psem.

Zhodnocení potřeb

Zhodnocení potřeb paní E. je následovné. Po provozování zooterapie v zařízení se klientce naplnila potřeba smysluplného světa a potřeba naděje a perspektivy, jelikož klientce kontakt se zvířetem přináší motivaci k tomu se těšit na další dny. Také se u klientky naplnila potřeba stimulace správnými podněty, jelikož se klientce zlepšil hmat. Mezi další naplněné potřeby lze zařadit potřeba bezpečí, citové jistoty a také potřeba sociálních kontaktů.

4.5.3. Kazuistika č. 3

Třetí respondentkou se stala paní J., která v zařízení pobývá 7. rokem. Paní J. není příliš komunikativní, ale preferuje sociální kontakt, a proto mi byla ochotna poskytnout informace k mé bakalářské práci.

Údaje o klientovi

Paní J. se narodila roku 1943 v Brně. Bydlela na jednom z brněnských sídlišť se svou maminkou a sestrou. Paní J. neměla do svých 12 let žádného domácího mazlíčka. Spolu se získáním prvního domácího mazlíčka paní J. se pojil velice zajímavý příběh. Paní J. šla ze školy a na ulici viděla toulající se, opuštěné kotě. Kotě za ní ihned běželo, mňoukalo a paní J. se kotěte zastesklo, proto si ho dala pod bundu a utíkala s ním domů. (... „*Bydlela jsem v nájemním bytě, kde nesměly být zvířata. Jak já tehdy od maminky dostala.*“) Kotě si nechaly. (... „*O kotěti nikdo v domě nesměl vědět, takže to bylo docela dobrodružství.*“) Paní J. říkala, že kotě vneslo do jejich domácnosti klid a značnou míru zábavy. Vždy ji uklidňovalo, když pozorovala kotě, jak dělá hlouposti, a potom, jak za odměnu jí jde spát do klína. Paní J. ve svém mládí hodně studovala, vystudovala dokonce vysokou školu. (... „*Chtěla jsem jít na veterinu, ale nakonec jsem se stala učitelkou.*“) Kočka s paní J. sdílela život celých sedmnáct let.

Paní J. se vdala a s manželem měli 3 děti. Bydleli v bytě a opět dlouhá léta žádné zvíře neměli. Až na důchod se s manželem odstěhovali na Lipensko do rekreační chaty, kterou dlouhá léta přestavovali. (... „*U domu jsme měli velkou zahradu a pořídili jsme si ovce, k domu na hlídání psa a na zpříjemnění dlouhých večerů kočičí společnici.*“) A takhle už to zůstalo dlouhá léta, paní J., její manžel, děti, vnoučata a zvířata. Z rozhovoru vyplynulo, že manžel paní J. zemřel tragicky a její zdravotní stav se začal po smrti manžela zhoršovat, nemohla už dále v domě žít. V době této události ji nejvíce podpořila rodina, ale i její dlouholetá přítelkyně paní M. Obě byly vdovy a napadla je myšlenka společného bydlení. Paní M. měla menší byt v Bavorově.

Pobyt v zařízení před provozováním zooterapie

Bydlely společně až do smrti paní M. Paní J. se rozhodla, že si podá žádost do domova pro seniory. (... „*V domově se mi moc líbilo, ale přišlo mi, že jsem sem nezapadala, měla jsem tu jen pár přátel a žádné zpestření.*“) Ptala jsem se paní J. proč si přišla, že do domova pro seniory nezapadá a co jí chybělo. (... „*Já sama nevím, lidé se mnou nijak nemluvili až potom ty němé tváře, co nás začaly navštěvovat.*“)

Pobyt v zařízení po provozování zooterapie

Paní J. začala docházet na canisterapii do společenské místnosti, kde prohlubovala své společenské kontakty s ostatními uživateli zařízení, ale také ji společnost zvířat zpříjemňovala pobyt v domově pro seniory. (... „*Paní s pejskem s námi různě cvičí, přestaly mě dokonce bolet ruce, ale hlavně se mám na co těšit.*“)

Paní J. se pravidelně poskytuje canisterapie, na kterou dochází do společenské místnosti. Díky canisterapii se zlepšil její zdravotní stav, přestaly ji bolet ruce a mohla se díky tomu věnovat svým dalším oblíbeným činnostem – pletení. Mimo jiné paní J. také pravidelně chodí pečovat o kočičku, která v zařízení s uživateli žije. Chodí ji krmit, čistit kočičí toaletu a také ji pravidelně mazlí. Zooterapie klientce naplňuje potřebu naděje a také potřebu seberealizace, jelikož sama aktivně pečuje o kočičí společnici v domově pro seniory.

Zhodnocení potřeb

Zhodnocení potřeb paní J. je následovné. Po provozování zooterapie se u klientky naplnila potřeba stimulace správnými podněty, klientku přestali bolet ruce a díky tomu se dokáže věnovat svým dalším koníčkům. Naplnila se i potřeba seberealizace, jelikož klientka sama zvládá péči o zvíře. Mezi další naplněné potřeby lze zařadit potřebu naděje a sociálních kontaktů.

4.6. Výsledky výzkumu

Na základě výzkumu se ukázalo, že zooterapie má pozitivní vliv na potřeby klientů v domově pro seniory. Pozitivní působení jsem shledala u osob, se kterými byl veden rozhovor. Všichni tito uživatelé se aktivně zapojují do nabídky zooterapie, nejčastěji využívají psí a kočičí společnosti.

S dotázanými byly vedeny polostrukturované rozhovory. Dopředu byla vytvořena kostra témat, která měla být s dotázanými probrána. Na začátku rozhovoru byly vždy dotázaným kladeny otázky, které se týkaly jejich dětství, rodiny, kde pobývali, zda měli doma nějaká zvířata. Dotázaní vždy na tyto otázky odpověděli a sami vedli rozhovor dál. Rozhovory se dále odvíjely směrem ke studiím či zaměstnání, také zmiňovali svůj osobní život a své děti. Další otázkou pro dotázané bylo, jak zvládali přesun do domova pro seniory, jaká byla jejich adaptace. Dvě z dotázaných přesun do zařízení zvládly, jen pociťovaly určité nedostatky.

Nedostatky se týkaly především neschopnosti začlenění se do kolektivu. Spolu s tím se u klientky objevil i nedostatek sociálních kontaktů a uzavření do sebe sama. Další dotázaná byla vždy v domově pro seniory spokojená, ale chybělo jí zde nějaké zpestření. Jedna dotázaná klientka domova pro seniory adaptaci nezvládla. V zařízení ji nic netěšilo a její zdravotní stav se začínal zhoršovat.

Další směřovanou otázkou na dotázané bylo, zda se něco změnilo na jejich životě po provozování zooterapie. Dotázaným jsem vysvětlila, co zooterapie je a jaké druhy se poskytují v Centru sociální pomoci ve Vodňanech. Všechny dotázané uživatelky vypověděly, že se konečně začalo něco v zařízení dít, něco, co je začalo těšit a měly důvod se těšit na další dny.

Další otázka se odvíjela od té předchozí, a to, zda klientům zooterapie něco přináší. Dotázané sdělily, že jim kontakt se zvířetem přináší zdravotní benefity – zlepšení úchopu, menší bolest rukou. V rámci cíle bakalářské práce se rozhovor zaměřoval i na potřeby klientů, jak na ně zooterapie působí. Dotázaní dokázali laicky odpovědět na cíl bakalářské práce. U dotázaných se nejčastěji objevovala potřeba otevřené budoucnosti spolu s nadějí a perspektivou. Dotázaní začali ve svém životě opět vidět něco na co se mohou těšit, konkrétně na návštěvu čtyřnohých kamarádů. Častá byla také potřeba smysluplného světa, každý senior potřebuje mít životní smysl, pokud ho nemá jeho život chátrá. Návštěva zvířat dotázaným přinášela právě pozitivní účinky. Vraceli se do svého mládí a do dob, kdy žili ještě doma se svými vlastními mazlíčky. Zooterapie přináší zúčastněným i benefity zdravotního rázu, proto je dotázaným také naplňována potřeba stimulace správnými podněty. V rámci zooterapie se pracuje především s hmatem, kdy kontakt se zvířecí srstí přináší uživatelům blahodárné účinky. U jedné z dotázaných je naplňována i potřeba identity a uznání vlastního „já“, klientka stále zvládá péči o kočku a tím se zvyšuje její vlastní sebehodnocení.

U všech dotázaných byla často zmiňována i potřeba citové jistoty a lásky. Senioři mohou pocítit díky zvířatům pocit lásky, které jim zvíře dokáže nabídnout. Mezi další potřeby byla zařazena potřeba bezpečí, jelikož dotázaní měli zvíře spojené se svým domovem, který vnímaly jako bezpečné místo. Další potřeba je také potřeba seberealizace, jelikož se senioři mohou prostřednictvím zvířete seberealizovat, dokáží ho nakrmit, pohladit, jedna z dotázaných dokonce zvládá komplexní péči o zvíře a dobrovolně o něj v zařízení pečuje.

Další významnou potřebou, kterou zooterapie přináší je právě potřeba sociálních kontaktů. Tato potřeba bývá velmi často u seniorů snížena, jelikož odchodem do zařízení mohou zpřetrhat společenské vazby, které měli v místě svého předchozího bydliště, v zařízení musí vytvořit vazby nové, a to pro ně často bývá velice náročné. Jiní senioři jsou upoutáni na lůžko a sociální kontakt se pro ně stává čím dál tím omezenější. Zooterapie je proto poskytována jak formou skupinovou, tak individuální. V rámci potřeby sociálních kontaktů je významná právě skupinová forma, kdy se sejdou uživatelé zařízení a tráví společně svůj volný čas, mohou konverzovat a navázat nová přátelství.

Dle mého názoru by měla být zooterapie poskytována v každém takovém zařízení, jelikož působí pozitivně na celou stránku člověka. Senior opouští své přirozené sociální prostředí, opouští vše, co mu bylo blízké, mnohdy opouští i své mazlíčky, na které byl citově vázán a přichází do zařízení, kde mu není poskytován žádný takový kontakt. Starý člověk začíná strádat a adaptace na nové prostředí se mu znesnadňuje. Tento rozdíl byl patrný i v rozhovorech s dotázanými, jakmile začala zvířata navštěvovat zařízení uživatelům se vrátila chuť do života. Zvířata jim přinášejí možnost těšit se na další dny, protože ví, že je navštíví jejich čtyřnozí kamarádi.

4.7. Diskuse

Teoretické poznatky uvedené v bakalářské práci se shodují s poznatky, které byly zjištěny v části praktické.

Bylo ověřeno, že zooterapie pozitivně působí na potřeby klientů v pobytových zařízeních. V návaznosti na druhou kapitulu bakalářské práce se potvrdilo, že zooterapie působí na celou řadu potřeb klientů domova pro seniory. Zooterapie naplnila u všech dotázaných klientů potřebu stimulace správnými podněty. Člověk celý svůj život potřebuje dostávat správné podněty na správném místě, ve správný čas a v přiměřeném množství a kvalitě, tuto stimulaci právě naplňuje zooterapie. U všech dotázaných pozorujeme stimulaci správnými podněty právě ve směru zlepšení hmatu, a to konkrétně úchopu ruky. Zooterapie naplňuje i potřebu smysluplného světa. Přibyl se k této potřebě vyslovil a to, aby senior objevil smysl života, je zapotřebí mít nějaký cíl, ke kterému směřuje. Pokud senior nemá před sebou žádný cíl, je pro něj velmi složité – až nemožné vidět smysl života. (Přibyl, 2015, s. 39) A právě v tomto směru je zde zooterapie, která může pomoci klientovi vytvořit životní cíl či smysl. Klientovi poskytuje možnost těšit se na další návštěvu, motivuje ho k péči o zvíře a dodává mu také sebevědomí. V rámci praktické části práce můžeme sledovat, jak se každý z dotázaných na návštěvu zvířete těší. Zooterapie také naplňuje potřebu otevřené budoucnosti – naděje, perspektiva. Vágnerová tuto potřebu hodnotí tak, že starší lidé bývají zatěžováni strachem z nemoci, z opuštěnosti a bezmoci, avšak tento pocit vyvrací právě zooterapie, jelikož zvíře člověku věnuje svůj čas a lásku a také své pravidelné návštěvy v zařízení. (Vágnerová, 2007, s. 347). Mezi další potřeby, které jsou uvedené v druhé kapitole bakalářské práce a shodují se s výsledky výzkumu řadíme i potřebu citové jistoty a lásky, kterou právě zvíře seniorovi nabízí. V rámci rozhovorů byla zmíněna i potřeba bezpečí, kterou v seniorovi evokuje kontakt se zvířetem, přenese ho do dob, kdy senior žil ve svém původním přirozeném prostředí, kde se cítil bezpečně, tento pocit následně zažívá i zařízení domova pro seniory. Z rozhovorů s klienty také vyplynulo, že je zooterapie spojuje a naplňuje jim potřebu sociálního kontaktu. Klienti se zúčastní zooterapie, která probíhá ve společenské místnosti, která je uzpůsobena pro větší množství lidí. V tomto případě se zde setkávají uživatelé zařízení a spojuje je společný cíl – kontakt se zvířetem. Tento kontakt v nich vzbuzuje společné vzpomínky či zážitky a navozuje témata ke konverzaci.

Zooterapie se samozřejmě poskytuje také formou individuální na pokojích klientů. Zde probíhá sociální kontakt především mezi canisterapeutem a klientem zařízení.

Závěr

Cíl bakalářské práce, jak zooterapie působí na potřeby klientů domova pro seniory byl uspokojivě naplněn. Výzkumné rozhovory ukázaly, že zooterapie naplňuje potřeby seniorů v zařízení. Především potřebu smysluplného světa, otevřené budoucnosti, citové potřeby a potřebu sociálního kontaktu. Naplnění všech těchto potřeb zpřijemňuje život seniorů v rámci zařízení.

Senior se vzdává příchodem do zařízení svého předchozího života, opouští vše, co mu bylo blízké a na čem mu záleželo. Musí se adaptovat na nové prostředí, musí se řídit dle pravidel, ztrácí své soukromí a také si musí utvořit nové sociální kontakty. Když v zařízení nebyla provozována v rámci aktivizačních činností zooterapie někteří klienti zařízení jistým způsobem strádali, chybělo jim něco osobnějšího, něco, s čím si spojovali svůj předchozí život. Právě zooterapie vyplňuje toto prázdné místo, které uživatele tížilo a usnadňuje jim proces adaptace na nové sociální prostředí. Zvíře odbourává v uživateli stres, přináší jim zdravotní i psychické benefity, naplňuje je láskou, ale také uživatele mezi sebou stmeluje, jelikož se může provozovat skupinovou formou ve větším počtu uživatelů zařízení.

Bohužel se zooterapie nachází v takové fázi, kdy není stále poskytována v takové míře jako by bylo vhodné. Některá pobytová zařízení dokonce stále zooterapii neprovozují jako aktivizační činnost. Přičemž velká většina uživatelů těchto zařízení mají ke zvířatům kladný vztah a jejich přítomnost jim v životě chybí. Hlavním důvodem této situace je malé množství organizací, které se jednotlivým terapiím věnují, a proto se zooterapie ve velké míře provozuje v laické formě. Zároveň také chybí informovanost o zooterapii v rámci společnosti. Možná osvěta o jejích benefitech by mohla motivovat veřejnost ke canisterapeutickým či felinoterapeutickým kurzům.

Tato bakalářská práce předává informace o zooterapii a jejímu pozitivnímu vlivu k naplňování potřeb seniorů v rámci domova pro seniory. Cíl práce je podložen výzkumem, který se uskutečnil prostřednictvím rozhovorů s uživateli domova pro seniory. Rozhovory s uživateli potvrdily, jak může přítomnost zvířat zlepšit kvalitu jejich životů a také procesu adaptace na nové prostředí.

Seznam použitých zdrojů

1. BICKOVÁ, Jaroslava. Zooterapie v kostce: minimum pro terapeutické a edukativní aktivity za pomoci zvířete. Praha: Portál, 2020. ISBN 978-80-262-1585-1.
2. GALAJDOVÁ, Lenka. Pes lékařem lidské duše, aneb, Canisterapie. Praha: Grada Publishing, 1999. ISBN 80-7169-789-3.
3. HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.
4. KLEVETOVÁ, Dana. Motivační prvky při práci se seniory. 2., přepracované vydání. Praha: Grada, 2017. Sestra. ISBN 978-80-271-0102-3.
5. LÍSKOVÁ, Petra, Eva LUDAČOVÁ, Tomáš MACHULA, Helena MACHULOVÁ a Alena POLÁČKOVÁ. Příručka pro pečující: Spiritualita v paliativní péči. Klatovy: Dragon Press, 2023.
6. MLÝNKOVÁ, Jana. Péče o staré občany: učebnice pro obor sociální činnost. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3872-7.
7. NERANDŽIČ, Zoran. Animoterapie, aneb, Jak nás zvířata léčí: praktický průvodce pro veřejnost, pedagogy i pracovníky zdravotnických zařízení a sociálních ústavů. Praha: Albatros, 2006. Albatros Plus. ISBN 80-00-01809-8.
8. ONDRUŠOVÁ, Jiřina a Beáta KRAHULCOVÁ. Gerontologie pro sociální práci. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4383-0.
9. ONDRUŠOVÁ, Jiřina. Stáří a smysl života. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1997-2.
10. PŘIBYL, Hugo. Lidské potřeby ve stáří. Praha: Maxdorf, [2015]. Jessenius. ISBN 978-80-7345-437-1.
11. TVRDÁ, Andrea. Canisterapie: zvíře v sociálních službách. Praha: Plot, 2020. ISBN 978-80-7428-366-6.
12. VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.
13. VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5.
14. VELEMÍNSKÝ, Miloš. Zooterapie ve světle objektivních poznatků. České Budějovice: Dona, 2007. ISBN 978-80-7322-109-6.

Seznam internetových zdrojů

Zákon č. 108/2006 Sb. Zákon o sociálních službách. Zákony pro lidi [online]. AION CS, 2023 [cit. 2023-02-26]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

Centrum sociální pomoci Vodňany – základní informace. Centrum sociální pomoci Vodňany [online]. [cit. 2023-02-26]. Dostupné z: <https://www.cspvodnany.cz/>

Abstrakt

GAJARSKÁ, Kateřina. *Zooterapie jako aktivizační činnost v domovech pro seniory*. České Budějovice, 2023. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra sociální práce. Vedoucí práce Mgr. Helena Machulová, Ph.D.

Klíčová slova: zooterapie, stáří, periodizace stáří, stárnutí, domov pro seniory, potřeby ve stáří, canisterapie, felinoterapie, ornitoterapie.

Abstrakt

Práce se zabývá tím, jaký vliv má zooterapie na potřeby seniorů v domovech seniory. Teoretická část charakterizuje pojmy stáří a stárnutí, věnuje se také periodizaci stáří. Dále popisuje lidské potřeby. Hlavní část práce je věnována tématice zooterapie. V této části jsou definovány její hlavní formy využívané v domovech pro seniory – canisterapie, felinoterapie a ornitoterapie.

Praktická část obsahuje tři kazuistiky, které byly zpracovány na základě rozhovorů s uživateli domova pro seniory ve Vodňanech.

Abstract

Zootherapy as an activating activity in retirement home

Key words: zootherapy, old age, periodization of old age, aging, retirement home, needs in old age, canistherapy, felinetherapy, ornithotherapy.

The work deals with the effect zootherapy has on the needs of seniors in retirement home. The theoretical part characterizes the concepts of old age and aging, and also deals with the periodization of old age. It also describes human needs. The main part of the work is devoted to the theme of zootherapy. This section defines its main forms used in homes for the elderly – canistherapy, felinotherphy and ornithotherapy.

The practical part contains three case studies that were processed on the basis of interviews with users of the home for the elderly in Vodňany.